

GRZEGORZ ŚLUSARZ

Uniwersytet Rzeszowski

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W STREFIE WPŁYWU AGLOMERACJI RZESZOWSKIEJ

Abstract: Entrepreneurship in the Area of Influence of Rzeszów Agglomeration. The elaboration undertook an effort of evaluation of the level of SME development and demographic potential in the neighbouring areas around the city of Rzeszow.

Development of these elements has been taken as a basis of the process of creating an agglomeration of strong region with features of metropolis. The Rzeszów county covered by the study was included to the Rzeszów Metropolitan Area. Theoretically the area should create a circle of Rzeszow city intensive influence.

Research concerning demographic potential proved that the Rzeszów Agglomeration is not a centre strongly attracting people. Such situation proves a weak level of urban transformations. Generally speaking such a situation doesn't strengthen economic potential of the area and makes generating internal demand difficult. It may effects in slacken pace of socio-economic development, with consequence of outflow of inhabitants with all the consequences. The low level of urban transformations in the area surrounding the Rzeszów Agglomeration displays in insufficient development of SME sector – the key element of economic potential in weakly urbanized areas.

The above analysis shows that the Rzeszów Agglomeration still doesn't create a strong centre stimulating development processes in the region. Undoubtedly, such situation makes the realization of its over-regional functions difficult.

Wprowadzenie

Rozwój społeczno-gospodarczy na początku XXI w. jest silnie zdeterminowany szybko postępującą globalizacją przenikającą wszelkie sfery życia społecznego, politycznego i gospodarczego. Jako proces ekonomiczny postępuje jednocześnie na trzech poziomach: przedsiębiorstw, rynków (gałęzi) oraz gospodarki światowej. Zasadniczą cechą globalizacji jest integrowanie działań, procesów i podmiotów w ogólnoświatowy (globalny) system, funkcjonujący na jednym z trzech wymienionych poziomów, ale powiązany z innymi poziomami¹.

¹ Zaorska (2002), s. 7-14.

Globalizacja ma swoje silne odbicie w procesach urbanizacyjnych. Coraz silniej dominuje pogląd, że zjawiskom narastającej globalizacji odpowiada szczególnie proces urbanizacyjny wielkich miast, który jest określany metropolizacją przestrzeni. Współcześnie nikt już nie ma wątpliwości, że motorami rozwoju są największe miasta oraz te elementy sieci osadniczej, które współpracują przez powiązania z większymi miastami i partycypują w globalnych procesach wymiany². Zgadzając się z tą tezą należy podkreślić, że nie każde duże miasto, nie każda aglomeracja miejska w danym systemie osadniczym, mogą być jednak uznawane za obszar metropolitalny. Każdy obszar metropolitalny jest aglomeracją (lub zespołem miejskim), jednak nie każda aglomeracja (lub zespół miejski) spełnia warunki, aby zakwalifikować ją jako obszar metropolitalny³. Mimo to, często do metropolizacji podchodzi się jak do kategorii formalnej, traktując ją jako swoiste narzędzie sprawcze rozwoju⁴, zapominając że sama kategoryzacja ośrodków miejskich nie przesądza o istocie występujących w nich procesów rozwojowych, a tym bardziej nie przynosi oczekiwanych rezultatów towarzyszących określonym procesom.

W warunkach polskich, w układach regionalnych, takie formalistyczne podejście do metropolii dominuje. Przykładem są aglomeracje miejskie regionów objętych Strategią Polski Wschodniej: Białystok, Lublin, Kielce, Lublin i Rzeszów. Miasta te w strategiach wojewódzkich są postrzegane jako potencjalne metropolie i w ich funkcjach metropolitalnych upatrywana jest ważna szansa rozwoju regionów⁵. Można powiedzieć, że jest to szansa bardzo iluzoryczna (lub odnosząca się do bardzo odległej perspektywy), bo opierająca się na funkcjach miast metropolitalnych, w jednostkach nie spełniających kryteriów kwalifikujących je jako metropolie.

Doceniając znaczenie metropolii i procesów metropolizacji w kształtowaniu konkurencyjności regionów, należy niewątpliwie dążyć do kreowania przeobrażeń strukturalnych oraz rozwoju funkcji cechujących metropolie, w aglomeracjach mających potencjalne możliwości w tym zakresie. Jednak rozwój tych funkcji musi bazować na obiektywnych warunkach wynikających ze specyfiki danej aglomeracji.

Rzeszów jest zaliczany do aglomeracji średniej wielkości z węższym zestawem funkcji metropolitalnych⁶. W koncepcji Metropolii i Obszarów Metropolitalnych Polski, Unia Metropolii Polskich zakwalifikowała Rzeszów jako metropolię małą piątej klasy⁷, zaś w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (2005 r.) Rzeszów został uznany za potencjalny obszar metropolitalny⁸. Jednak z punktu widzenia rozwoju regionu ważne jest nie tyle, jak zakwalifikujemy aglomerację rzeszowską, ile jak

² Markowski (2007), s. 323-338.

³ Markowski, Marszał (2007), s. 8-26.

⁴ Markowski (2007), s. 323-338.

⁵ Kudłacz (2007), s. 200-220.

⁶ Heffner (2007), s. 27-39.

⁷ Malisiewicz (2007), s. 141-150.

⁸ Sobala-Gwosdz (2007), s. 151-164.

przebiegają w niej procesy urbanizacyjne, istotne z punktu widzenia zjawiska metropolizacji wzmacniającej pozycję dużych miast w globalnej gospodarce. W procesie metropolizacji funkcje metropolitalne pełni nie tylko miasto, ale cały obszar metropolitalny. Metropolizacja przestrzeni jest procesem i w takich kategoriach należy ją rozpatrywać w aglomeracjach pretendujących do miana metropolii. Aglomeracje takie powinny być silnymi ośrodkami stymulującymi procesy rozwojowe w regionie.

Celem opracowania jest ocena rozwoju sektora małej i średniej przedsiębiorczości (MŚP) oraz potencjału demograficznego, jako podstawowych elementów budowy aglomeracji silnego regionu o cechach metropolii. Badaniami szczegółowymi objęto powiat rzeszowski, zaliczony do Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego, stanowiący bezpośrednie sąsiedztwo miasta Rzeszowa. Wybór taki wynikał z tego, że w badaniach chciano maksymalnie ograniczyć wpływ bariery dostępności komunikacyjnej na procesy rozwojowe. Wiadomo bowiem, że na poziom rozwoju społecznego i gospodarczego zapleczka danego miasta w decydujący sposób wpływa dostępność komunikacyjna do niego. W powiecie rzeszowskim większość siedzib gmin i jednostek je tworzących (wsie, obręby) znajduje się w obrębie ekwidystansu 30 min. dojazdu do Rzeszowa⁹. Dystans ten nie powinien być barierą rozwoju w zakresie dostępności komunikacyjnej, a obszar objęty badaniami teoretycznie powinien stanowić krąg intensywnego oddziaływania miasta Rzeszowa i sprzyjać dynamizowaniu procesów rozwojowych.

1. Specyfika obszaru badań

Jak już wspomniano, obszar objęty badaniami szczegółowymi – powiat rzeszowski, jest częścią Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego (ROM), który swym zasięgiem obejmuje sześć powiatów ziemskich: rzeszowski, ropczycko-sędziszowski, kolbuszowski, łańcucki, strzyżowski i dębicki oraz jeden powiat grodzki; miasto Rzeszów. W skład powiatów wchodzi 32 gminy wiejskie, 9 gmin wiejsko-miejskich i 4 miasta (ze względu na niewielką liczbę ludności zamieszkującej te miasta bardziej poprawne będzie stwierdzenie, że są to miasteczka). Powierzchnia obszaru metropolitalnego wynosi 4327 km², co stanowi 24,2% obszaru woj. podkarpackiego¹⁰. Powiat rzeszowski stanowi prawie 30% powierzchni ROM – zajmuje powierzchnię 1220 km². W jego skład wchodzi jedna gmina miejska, cztery gminy miejsko-wiejskie i dziewięć gmin wiejskich. Jest to powiat o charakterze rolniczo-przemysłowym. Na jego terenie, w 2006 r., funkcjonowało 21 869 gospodarstw rolnych (ponad 10% gospodarstw regionu) o średniej powierzchni wynoszącej zaledwie 1,92 ha. W strukturze użytkowania ziemi powiatu, przeważały użytki rolne stanowiące 71,9% jego ogólnej powierzchni. Ich udział wynosił od 59% w gminie Głogów Małopolski do 89,3% w gminie Krasne. Dodać do tego

⁹ Sobala-Gwosdz (2005), s. 77.

¹⁰ Karapyta, Rejman (2007), s. 182.

należy, że w strukturze użytkowania ziemi w powiecie duży jest również udział lasów – 22,6%. Struktura użytkowania ziemi w obecnym kształcie determinuje możliwości rozwoju poszczególnych sfer życia gospodarczego, rozwój określonych funkcji oraz procesy urbanizacyjne w najbliższym otoczeniu miasta Rzeszowa.

Potencjał demograficzny powiatu, mierzony liczbą ludności wynosił w 2006 r. 170 065 osób i nieznacznie przekraczał liczbę ludności miasta Rzeszowa – 163 508 osób (tab. 1). Analizując zmiany ilościowe potencjału demograficznego w latach 2000-2006 można stwierdzić, że charakterystyczne dla rozwoju metropolii procesy urbanizacyjne w płaszczyźnie demograficznej, w obszarze badań, występowały w bardzo ograniczonym zakresie. Świadczy o tym brak istotnych zmian w zakresie poprawy potencjału demograficznego – brak stałego przyrostu tego potencjału w sensie ogólnej liczby ludności (0,9%), jak i liczby ludności w miastach. Wskaźnik urbanizacji w badanej części ROM, w całym okresie badań wzrósł zaledwie o 0,2% – z 55% do 55,2% (tab. 1), a nieco większy wzrost liczby ludności w Rzeszowie, w 2006 r., był efektem poszerzenia granic administracyjnych miasta (powierzchnia miasta w 2006 r. wzrosła z 54 do 68 km²).

Można zatem powiedzieć, że aglomeracja rzeszowska nie stanowi silnego ośrodka przyciągania ludności, co świadczy o słabym zaawansowaniu przemian urbanizacyjnych. Sytuacja taka nie wzmacnia potencjału ekonomicznego badanego obszaru i utrudnia generowanie popytu wewnętrznego. Efektem tego może być ograniczone tempo rozwoju, a jego konsekwencją może być odpływ ludności z pełnymi tego skutkami.

Tabela 1

Potencjał demograficzny powiatu rzeszowskiego
i miasta Rzeszowa w 2006 r

Wyszczególnienie		Lata			
		2000	2002	2004	2006
Rzeszów	liczba ludności	162501	159 791	159 020	163 508
	dynamika w %	100,0	98,3	97,8	102,3
Powiat rzeszowski	liczba ludności	167 937	169 892	172 445	170 065
	dynamika w %	100,0	101,2	102,7	101,3
Miasta powiatu	liczba ludności	19 300	20 115	20 379	20 620
	dynamika w %	100,0	104,2	105,6	103,9
Gminy wiejskie	liczba ludności	148 637	148 777	152 066	149 445
	dynamika w %	100,0	100,1	102,3	100,5
Ogółem Rzeszów i powiat rzeszowski	liczba ludności	330 438	329 683	331 465	333 573
	dynamika w %	100,0	99,8	100,3	100,9
	wskaźnik urbanizacji w %	55,0	54,6	54,1	55,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Roczników statystycznych woj. podkarpackiego* 2001, 2003, 2004, 2005, 2007 (tab. 1, 2).

2. Rozwój przedsiębiorczości w strefie wpływu Aglomeracji Rzeszowskiej

Aglomeracje miejskie powinny być silnymi ośrodkami stymulującymi procesy rozwojowe w regionie. W regionach słabo rozwiniętych, zagrożonych marginalizacją, uruchomienie mechanizmów rozprzestrzeniania się ośrodków wzrostu jest trudne.

Potencjalnie marginalizacją najbardziej zagrożona jest ludność zamieszkująca regiony słabo zurbanizowane, peryferyjne, charakteryzujące się niskim PKB w przeliczeniu na mieszkańca, wysoką stopą bezrobocia, występowaniem przemysłów schyłkowych, bezpośrednio lub pośrednio związana z rolnictwem oraz regiony, gdzie występują różnego rodzaju inne naturalne ograniczenia rozwojowe (niekorzystne ukształtowanie terenu, niesprzyjające warunki glebowo-klimatyczne itp.), czyli regiony uznawane, w aspekcie jednolitej przestrzeni europejskiej, za mało konkurencyjne. Wymienione cechy są w dużym stopniu charakterystyczne dla całego Podkarpacia¹¹ i analizowanego powiatu. W regionach takich szczególnie trudne jest uruchomienie endogennego potencjału gospodarczego. Powszechnie wskazuje się, że czynnikiem mogącym zmienić ten stan rzeczy jest przedsiębiorczość, której rozwój może w istotny sposób przyspieszyć procesy przebudowy gospodarki.

Przedsiębiorczość można traktować jako postawę lub proces. Jako postawa jest cechą poszczególnych osób i polega na skłonności do podejmowania nowych działań, ulepszania istniejących elementów środowiska oraz na twórczo aktywnej postawie wobec otaczającej tę jednostkę rzeczywistości. Jako proces polega na powstawaniu i rozwoju jednostek przedsiębiorczej działalności gospodarczej, czyli jest to angażowanie posiadanego aparatu wytwórczego w przyszłe oczekiwania, co niesie ryzyko i niepewność, ale pozwala wyzwolić inicjatywę i stworzyć jej nowe atrybuty¹².

W nowszym ujęciu *przedsiębiorczość* jest zdefiniowana jako całokształt indywidualnych lub zespołowych działań lub predyspozycji do działań, które przełamują istniejące wzorce. Przedsiębiorczość polega więc na krytyce istniejącego stanu rzeczy i poszukiwaniu obarczonych ryzykiem nieszablonowych sposobów jego zmiany. U podstaw przedsiębiorczości leży kreatywność i innowacyjność. Dlatego możemy wyróżnić *przedsiębiorczość kreatywną*, związaną z tworzeniem i wykorzystywaniem innowacji oryginalnych oraz *przedsiębiorczość imitacyjną* (naśladowczą), związaną z wprowadzeniem innowacji nieoryginalnych¹³.

W szerszej formule *przedsiębiorczość* jest traktowana jako swoista filozofia i idea, która kojarzy różną wiedzę, doświadczenie, zdolność i zmysł obserwacyjny menedżera w zwartą usystematyzowaną podstawę procesu decyzyjnego nakładającą się na idee przedsiębiorczości¹⁴. W kontekście powyższego można stwierdzić, że przed-

¹¹ Ślusarz (2005), s.380.

¹² Duczkowska-Piasecka (1995), s. 364.

¹³ Sikorska-Wolak (2000), s. 103.

¹⁴ Strużycki (2004), s. 12.

siębiorczość jest przede wszystkim postawą człowieka wobec otoczenia, na którą składa się wiele elementów i nie jest tylko zjawiskiem ekonomicznym, ale dość złożonym fenomenem kulturowym, którego wyjaśnienie wymaga odwołania do dorobku wielu dyscyplin nauk społecznych¹⁵. Przedsiębiorczość jest najczęściej odnoszona do sfery gospodarczej. W takim ujęciu można powiedzieć, że sprowadza się do spożytkowania predyspozycji, wiedzy, doświadczenia i umiejętności przedsiębiorcy do umiejętnego wykorzystywania szans pojawiających się na rynku. Jednak przedsiębiorczość może pojawiać się we wszystkich sferach życia i działalności człowieka, przy czym w jednych sferach jest bardziej złożona, obarczona większym ryzykiem, w innych mniej, nie zawsze daje też wymierne efekty (np. oświata, kultura)¹⁶.

Niezależnie od sposobu definiowania przedsiębiorczości przyjmuje się, że ostatecznym jej celem jest rozwój gospodarczy, poprawa warunków życia ludności w przestrzeni, w której jest ona rozwijana. Ten nadrzędny cel jest osiągany przez wiele złożonych efektów działań przedsiębiorczych, które mogą uwidaczniać się w zakresie węższym (dotyczy przedsiębiorcy) i szerszej skali (obejmującej otoczenie)¹⁷. W odniesieniu do tego pierwszego przypadku sprowadzają się one przede wszystkim do:

- powstawania nowych przedsiębiorstw,
- rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych,
- podejmowania działań innowacyjnych w firmach.

Z kolei efekty działań przedsiębiorczych w szerszej skali mogą przejawiać się m.in. w:

- spadku bezrobocia,
- wzroście dochodów ludności i samorządów lokalnych,
- korzystnych zmianach struktur gospodarczych,
- pełniejszym wykorzystaniu zasobów lokalnych.

Przedsiębiorczość związana z rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw jest podstawą gospodarki rynkowej. Małe i średnie przedsiębiorstwa przesądzają ostatecznie o decentralizacji gospodarki i wprowadzają ją na tory gospodarki rynkowej¹⁸. Podmioty takie w gospodarkach typu rynkowego mają, w przeważającej części, formę własności prywatnej, co powoduje, że małe firmy powstają na własne ryzyko. Ta cecha gwarantuje respektowanie racjonalności mikroekonomicznej i jednocześnie powoduje określone skutki na rynku dóbr i usług oraz na rynku pracy¹⁹. Małe i średnie przedsiębiorstwa dynamizują procesy gospodarcze. Ponadto, jednostki o niewielkiej skali wytwarzania charakteryzuje wiele specyficznych, im tylko właściwych cech – operatywność, szybkość przestawień produkcyjnych i reakcji na zmianę zachowań, niska kapitałochłonność i duża podatność na innowacje itp. Ich pojawienie się w praktyce gospodarczej przejawia

¹⁵ Wilkin (1997), s. 25-33.

¹⁶ Sikorska-Wolak (2000), s. 103.

¹⁷ Czernasty, Kujaczyński (2000), s. 121.

¹⁸ Strużycki (2004), s. 13.

¹⁹ Kokocińska (1993), s. 11.

się w obniżaniu kosztów wytworzenia, nakładów na rozwój, dostosowywaniu produkcji do potrzeb rynku, tworzeniu oraz dyfuzji rozwiązań technicznych, produkcyjnym wykorzystaniu niezagospodarowanych zasobów. Syntetycznym tego wyrazem jest poprawa funkcjonowania gospodarki, wzrost jej efektywności²⁰.

Wskaźnikiem rozwoju regionu jest niewątpliwie sytuacja na rynku pracy. W literaturze i praktyce gospodarczej dostrzega się wpływ sektora małych i średnich przedsiębiorstw na zwiększanie szans aktywizacji zawodowej. Małe przedsiębiorstwa częściej niż wielkie zatrudniają pracowników o niższych kwalifikacjach, osoby dotąd niepracujące, co podnosi szansę na zatrudnienie²¹. Jest to szczególnie ważne dla przeludnionych obszarów słabo zurbanizowanych, zagrożonych marginalizacją, w których ludność z reguły charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia.

Niewątpliwie korzyści z rozwoju przedsiębiorczości, uwidaczniające się w obszarach, w których nastąpił dynamiczny rozwój sektora MŚP spowodowały, że rozwój tego sektora jest przyjmowany jako priorytet w różnych koncepcjach strategicznych rozwoju regionalnego oraz znajdują odzwierciedlenie w instrumentach polityki społeczno-gospodarczej służących stymulowaniu rozwoju tej przedsiębiorczości. Przykładem tego są instrumenty polityki strukturalnej UE, gdzie rozwój przedsiębiorczości znalazł bezpośrednie odniesienie w Europejskim Funduszu Rozwoju Regionalnego, w promocji trwałego i zrównoważonego rozwoju, stanowiących obszary priorytetowe tego funduszu. W ramach działań związanych z potencjałem wewnętrznym, obok rozwoju lokalnego wymieniono rozwój małej i średniej przedsiębiorczości. Również w Europejskim Funduszu Społecznym w działaniach wspierających wieloletnie Narodowe Plany Działania pojawia się kształcenie dla przedsiębiorczości i umiejętności dostosowywania się do wyzwań rynkowych.

Potwierdzeniem wagi, jaką przywiązuje się do rozwoju przedsiębiorczości, jest najważniejszy program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej – Strategia Lizbońska, przyjęta w marcu 2000 r.²²

Celem programu jest odnowa ekonomiczna, społeczna i środowiskowa gospodarki europejskiej oraz poprawa jej konkurencyjności do 2010 r.²³ W Strategii został wyeksponowany rozwój przedsiębiorczości (jako warunek dynamizowania rozwoju społeczno-ekonomicznego) przez przyjęcie go jako priorytetowego działania, łącznie z przedsięwzięciami niezbędnymi do ograniczania barier rozwoju przedsiębiorczości. Efektem Strategii Lizbońskiej było przyjęcie, przez Komisję Europejską, wielu instrumentów i podjęcie działań służących rozwojowi przedsiębiorczości²⁴. Potwierdzeniem tego są m.in.²⁵:

²⁰ Czternasty (2003), s. 37.

²¹ Kokocińska (1993), s. 12.

²² Ślusarz (2005), s. 147.

²³ Wysokińska, Witkowski (2004), s. 23.

²⁴ *Polskie Forum...* (2003), s. 49.

²⁵ Strużycki (2004), s. 25.

- wieloletni program dla przedsiębiorstw i przedsiębiorczości na lata 2001-2005;
- przyjęcie Europejskiej Karty Małych i Średnich Przedsiębiorstw;
- powołanie Komitetu do spraw Poprawy i Uproszczenia Małych i Średnich Przedsiębiorstw;
- przyjęcie planu działania w zakresie umiejętności i mobilności jako szczególnej formy planowanych akcji na rzecz umacniania pozycji małych i średnich przedsiębiorstw oraz przedsiębiorczości;
- opracowanie raportu przedstawiającego postępy przedsiębiorczości.

Można zatem stwierdzić, że instytucjonalna forma integracji europejskiej znajduje potwierdzenie w instytucjonalno-administracyjnych działaniach na rzecz kształtowania warunków rozwoju przedsiębiorczości.

Podkreślić należy, że małe i średnie przedsiębiorstwa są podatne na symbiozę czynników wewnętrznych i zewnętrznych, które pozwalają im elastycznie dostosowywać się do rynku i preferencji konsumentów, absorbować postęp w dziedzinie metod produkcji i dystrybucji oraz konkurencji w tych procesach. To na podstawie tych wartości małe i średnie przedsiębiorstwa mogą uzyskać silną pozycję na rynku geograficznym (określanym regionalnym), a także na rynku właściwym (produktowym), które to rynki kształtują cały potencjał podaży i popytu w regionie oraz potencjał konkurencji rynkowej w regionie²⁶. Ważne przy tym jest, aby rozwijana przedsiębiorczość sprzyjała postępowi technicznemu i organizacyjnemu i w rezultacie tego wzrostowi innowacyjności.

Wymienione walory przedsiębiorczości, priorytety jej rozwoju przyjęte w różnych dokumentach programowych odnoszących się do rozwoju regionalnego, potrzeba przebudowy strukturalnej obszarów słabo zurbanizowanych, to ważne przesłanki, które mogą sugerować, że w otoczeniu aglomeracji miejskich pretendujących do rangi metropolii, takich jak Rzeszów, powinien występować dynamiczny rozwój sektora MŚP. Okazuje się, że na badanym obszarze procesy takie zachodzą bardzo wolno. Liczba podmiotów sektora MŚP w powiecie, stanowiąca w 2006 r. 53% ogólnej liczby takich podmiotów w Rzeszowie, od 2000 do 2006 r. wzrosła z 8568 do 10 009, czyli tylko o 16,8% (tab. 2). W gminach miejskich ten proces charakteryzował się jeszcze słabszą dynamiką 15,4%. Należy podkreślić, że zasadniczy wzrost miał miejsce w pierwszym okresie porównawczym (między rokiem 2000 a 2002). W ostatnim zaś (2004-2006), zarówno w powiecie rzeszowskim, jak i w Rzeszowie nastąpił spadek liczby tych podmiotów. Osłabienie dynamiki można pośrednio ocenić za pomocą wskaźnika stabilizacji Ws ²⁷. Wskaźnik ten

²⁶ Strużycki (2004), s. 13.

²⁷ Gorzelak, Jałowiecki (1996) wskaźnik stabilizacji – globalny, został obliczony według wzoru:
gdzie: Ws – wskaźnik stabilizacji,

$$Ws = \frac{p_z}{p_w}$$

p_z – liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w danym roku,

p_w – liczba przedsiębiorstw wyrejestrowanych w danym roku

Wskaźnik stabilizacji jest miernikiem szerzej informującym o sytuacji sektora prywatnego w ujęciu dynamicznym. Wartości wskaźnika poniżej 1,0 oznaczają nadwyżkę podmiotów wyrejestrowanych w stosunku do podmiotów, które zostały zarejestrowane, co jest przejawem recesji. Wartość w przedziale 1,0-2,0 należy uznać za przejaw słabej koniunktury w odniesieniu do danego rodzaju działalności

Tabela 2

Charakterystyka podmiotów gospodarki narodowej
w powiecie rzeszowskim według rejestru REGON

Wyszczególnienie	Lata			
	2000	2002	2004	2006
Liczba podmiotów wg rejestru REGON:				
– powiat rzeszowski	8 568	9 833	10 143	10 009
– gminy wiejskie	5 193	6 083	6 241	5 992
– miasto Rzeszów	-	-	18 622	18 582
Dynamika podmiotów gospodarczych w % rok 2000 = 100%:				
– powiat rzeszowski	100,0	114,8	118,4	116,8
– gminy wiejskie	100,0	117,1	120,2	115,4
Nasylenie podmiotami gospodarczymi (liczba podmiotów na 1000 mieszkańców):				
– powiat rzeszowski	51,0	57,9	58,8	58,8
– gminy wiejskie	47,7	55,6	56,3	56,3
– miasta powiatu	76,9	77,5	77,4	77,1
– miasto Rzeszów	-	-	-	67,0
Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych:				
– powiat rzeszowski	1005	909	649	922
Liczba podmiotów wyrejestrowanych:				
– powiat rzeszowski	264	282	717	824
Wskaźnik stabilizacji WS	3,81	3,22	0,96	1,12

najwyższą wartość – 3,81 osiągnął w 2000 r., zaś najniższą 0,96 w 2004 r. W tym roku liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych była wyższa od liczby nowo zarejestrowanych (tab. 2).

Przy małych zmianach w liczbie ludności niewielkim zmianom ulegał wskaźnik nasycenia podmiotami gospodarczymi, wynoszący w powiecie 58,8 podmiotów na 1000 mieszkańców. Był on niższy od analogicznego dla miasta Rzeszowa (67,0). Przy tym w powiecie występuje zasadnicza różnica między gminami wiejskimi a miastami powiatu – na korzyść tych ostatnich. Dodać należy, że w strukturze podmiotów gospodarki narodowej (liczonej ze względu na liczbę pracujących), dominują podmioty zatrudniające dziewięć i mniej osób – ponad 95%, w całym analizowanym okresie. Mimo tak dużego udziału tej grupy podmiotów we wspomnianej strukturze, zatrudniają one niewiele ponad 35% pracujących. Podobnie przedstawia się sytuacja w Rzeszowie, gdzie podmioty z grupy zatrudniającej dziewięć i mniej osób stanowią 94,7 % ogólnej liczby podmiotów i zatrudniają 36,5% pracujących²⁸. W grupie tej najliczniej reprezentowana jest działalność handlowa.

gospodarczej, wartość od 2,1-3,5 można uznać za dowód umiarkowanej koniunktury, wartość w przedziale 3,5,-5,0 za przejaw dobrej koniunktury, a wartości Ws powyżej 5 oznaczają bardzo dobrą koniunkturę.

²⁸ www.stat.gov.pl/urzędy/rzesz. Podmioty gospodarki narodowej.

Ta uproszczona analiza wskazuje, że przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, dominujących pod względem powierzchni i liczby ludności w powiecie, gdzie ze względu na duży udział rolnictwa słabego, rozdrobnionego potrzebne są istotne zmiany strukturalne, rozwija się bardzo powoli. Biorąc pod uwagę specyfikę badanego obszaru i jego położenie w obrębie ROM, rozwój przedsiębiorczości w bezpośrednim otoczeniu aglomeracji rzeszowskiej należy uznać za niedostateczny w kontekście budowania podstaw silnej gospodarki regionu, stanowiącej atrakcyjne miejsce lokalizacji działalności gospodarczej, z silnie rozwiniętym popytem wewnętrznym, budowania regionu mającego realizować ponadregionalne funkcje metropolitalne.

Podsumowanie

Aglomeracje miejskie powinny stanowić silne ośrodki wzrostu stymulujące procesy rozwojowe w regionie, umożliwiające uruchomienie endogennego potencjału gospodarczego. Za kluczowy element potencjału gospodarczego takich obszarów należy uznać przedsiębiorczość oraz potencjał demograficzny.

Objęty badaniami szczegółowymi powiat rzeszowski, stanowiący bezpośrednie otoczenie miasta Rzeszowa, zaliczony do Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego, teoretycznie powinien stanowić krąg intensywnego oddziaływania miasta Rzeszowa.

Badania potencjału demograficznego wykazały, że Aglomeracja Rzeszowska nie jest silnym ośrodkiem przyciągania ludności. Świadczy to o słabym zaawansowaniu przemian urbanizacyjnych. Sytuacja taka nie wzmacnia potencjału ekonomicznego badanego obszaru i utrudnia generowanie popytu wewnętrznego. Efektem tego może być ograniczone tempo rozwoju społeczno-gospodarczego, a konsekwencją odpływ ludności. O słabym zaawansowaniu przemian urbanizacyjnych w otoczeniu Aglomeracji Rzeszowskiej świadczy również niedostateczny rozwój przedsiębiorczości. Należy zatem uznać, że Aglomeracja Rzeszowska nie stanowi jeszcze silnego ośrodka stymulującego procesy rozwoju w regionie. Utrudnia to niewątpliwie realizację funkcji ponadregionalnych charakterystycznych dla procesów metropolizacji.

Literatura

- Czternasty W., 2003, *Systemowe determinanty rozwoju małych przedsiębiorstw w Polsce w okresie transformacji systemowej*, [w:] *Makroekonomiczne problemy agrobiznesu w Polsce w okresie przedakcesyjnym*, A. Czyżewski (red.). Zeszyty Naukowe, nr 30, Wyd. AE w Poznaniu.
- Czternasty W., Kujaczyński T., 2000, *Przedsiębiorczość a rozwój obszarów wiejskich*, [w:] *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju obszarów wiejskich*, K. Łęczycki (red.). Akademia Podlaska w Siedlcach, Siedlce.
- Duczowska-Piasecka M., 1995, *Przedsiębiorczość na wsi*, [w:] *Encyklopedia agrobiznesu*. Fundacja Innowacja, Warszawa.

- Gorzelak G., Jałowiecki B., 1996, *Koniunktury gospodarcze i mobilizacja społeczna w gminach '95*. UW, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Studia Regionalne i Lokalne 16 (49).
- Heffner K., 2007, *Ośrodki i aglomeracje miejskie średniej wielkości a procesy metropolizacji*. Biuletyn KPZK PAN, z. 230, Warszawa.
- Karapyta M., Rejman K., 2007, *Spoleczno-prawne uwarunkowania rozwoju Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego*, Biuletyn KPZK PAN, z. 230, Warszawa.
- Kokocińska M., 1993, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w okresie transformacji gospodarki Polski*. Zasztyty Naukowe, Seria II, prace habilitacyjne, z. 133, AE w Poznaniu, Poznań.
- Kudłacz T., 2007, *Analiza pięciu strategii regionalnych województw Polski Wschodniej i problemów stykowych pomiędzy województwami Polski Wschodniej z innymi regionami*. Ekspertyzy do Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do 2020, MRR, t. 1.
- Malisiewicz E., 2007, *Małe metropolie siłą regionu (na przykładzie Rzeszowa)*. Biuletyn KPZK PAN, z. 230, Warszawa.
- Markowski T., 2007, *Funkcje metropolitalne pięciu stolic województw wschodnich*. Ekspertyzy do Strategii..., op. cit.
- Markowski T., Marszał T., 2007, *Metropolie i procesy metropolizacji w Polsce*. Biuletyn KPZK, PAN, z. 230, Warszawa.
- Polskie Forum Strategii Lizbońskiej*, Biała Księga, 2003, cz. 1, *Polska wobec Strategii Lizbońskiej*, Gdańsk.
- Sikorska-Wolak J., 2000, *Przedsiębiorczość w teorii i praktyce, [w:] Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju obszarów wiejskich*, K. Łęczycki (red.). Akademia Podlaska w Siedlcach, Siedlce.
- Sobala-Gwosdz A., 2005, *Ośrodki wzrostu i obszary stagnacji w województwie podkarpackim*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Sobala-Gwosdz A., 2007, *Siła i zasięg przestrzennego oddziaływania Rzeszowa jako głównego ośrodka regionalnego Polski Południowo-Wschodniej*. Biuletyn KPZK PAN, z. 230, Warszawa.
- Strużycki M., 2004, *Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju regionu – nowe wyzwania, [w:] Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, M. Strużycki (red.). PWE, Warszawa.
- Ślusarz G., 2005, *Studium społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w świetle zagrożenia marginalizacją*. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Wilkin J., 1997, *Przedsiębiorczość na wsi, główne determinanty i uwarunkowania, [w:] Przedsiębiorczość w agrobiznesie a rozwój obszarów wiejskich*, S. Makarski (red.). AR w Krakowie, Wydział Ekonomii w Rzeszowie, Rzeszów.
- www.stat.gov.pl/urzedz/rzesz. Podmioty gospodarki narodowej.
- Wysokińska Z., Witkowski J., 2004, *Integracja europejska*, PWE, Warszawa.
- Zaorska A., 2002, *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych w gospodarce światowej*. PWN, Warszawa.